

Література

1. Алексеев А. Методика обучения игре на фортепиано / Алексеев Александр Дмитриевич. – М. : Музыка, 1978. – 288 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376с.
3. Качур М.М. Патріотичне виховання молодших школярів засобами художнього краєзнавства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец.13.00.07 “Теорія і методика виховання” / М.М.Качур. – К., 2010. – 20 с.
4. Козир А.В. Теорія та практика формування професійної майстерності вчителів музики в системі багаторівневої освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. нау : спец. 13.00.02 “Теорія та методика музичного навчання”; 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти” / А. В. Козир. – К., 2010. – 43 с.
5. Кодай З. Избранные статьи / З.Кодай. – М. : Сов. композитор, 1982. – 288 с.
6. Лейтес Н.С. Способности и одаренность в детские годы / Лейтес Натан Семенович. – М. : Знание, 1984. – 80 с. – Новое в жизни, науке, технике. Сер. “Педагогика и психология”, №4.
7. Мелик-Пашаев А.А. Педагогика искусства и творческие способности / Александр Александрович Мелик-Пашаев. – М. : Знание, 1981. – № 1. – 96 с. – (Новое в жизни, науке, технике. Серия: “Педагогика и психология”).
8. Ринкявичюс З. Воспринимают ли дети полифонию? / Ринкявичюс Зенонас. – Л. : Музыка, 1979. – 64 с.
9. Степанов В.А. Деякі аспекти готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до естетичного виховання підлітків сучасною музикою. / В. А. Степанов // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. : [зб. наук. праць]. – К. : НПУ, 2016. – 275 с. – Вип. 20 (25). – С. 82–86. – (Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти).
10. Теплов Б. Психология музыкальных способностей в 3-х томах / Борис Михайлович Теплов. – М. – Л., Изд-во АПН РСФСР, 1947, том 1 – 335с.
11. Тютюнникова Т.Е. Видеть музыку и танцевать стихи ... Творческое музицирование, импровизация и законы бытия: [монография] / Тютюнникова Татьяна Едуардовна. – М. : Едиториал УРСС, 2000 – 264с.

УДК 373.016

Степанова Л.П., Хан Сяосянь

СУТНІСТЬ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ПІДЛІТКІВ ДО СПРИЙНЯТТЯ ВОКАЛЬНОЇ КЛАСИЧНОЇ МУЗИКИ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Статтю присвячено висвітленню проблеми розвитку пізнавального інтересу учнів підліткового віку до сприйняття вокальної класичної музики на уроках музики в загальноосвітній школі. У статті розкрито сутність досліджуваного феномену, що розглядається у психологічному, педагогічному та філософському аспектах, конкретизовано його визначення. Актуалізовано проблему розвитку пізнавального інтересу підлітків до сприйняття вокальної класичної музики для формування гармонійної особистості у процесі музичного навчання.

Ключові слова: *пізнавальний інтерес, вокальне мистецтво, класична музика, сприйняття, учні підліткового віку.*

Степанова Л. П., Хан Сяосянь. Суцність познавального інтереса подросток к восприятию вокальной классической музыки в процессе обучения. Статья посвящена проблеме развития познавательного интереса учащихся подросткового возраста к восприятию вокальной классической музыки на уроках музыки в общеобразовательной школе. В статье раскрыта суцність исследуемого феномена, рассматриваемого в

психологическом, педагогическом и философском аспектах, конкретизировано его определение. Актуализировано проблему развития познавательного интереса учащихся подросткового возраста к восприятию вокальной классической музыки для формирования гармонической личности в процессе музыкального обучения.

Ключевые слова: познавательный интерес, вокальное искусство, классическая музыка, восприятие, учащиеся подросткового возраста.

Stepanova L.P., Han XiaoXian. Essence of student teenagers' cognitive interest in perception of classical vocal music in educational process. The article is dedicated to problem of development of student teenagers' cognitive interest in perception of classical vocal music in general education school. The essence of the studied phenomenon has been clarified, its definition has been specified. At the article psychological, pedagogical and philosophical aspects of the development of student teenagers' cognitive interest are analyzed. The problem of development of student teenagers' cognitive interest in perception of classical vocal music for the forming of well developed personality in process of musical educating is actualized.

Keywords: cognitive interest, vocal art, classic music, perception, student teenagers.

Зміна освітньої парадигми в сучасній мистецькій освіті вимагає нових підходів до процесу навчання та становлення гармонійно розвиненої особистості, що актуалізує орієнтацію на духовні цінності, на кращі зразки світового музичного мистецтва. У цьому контексті особливої уваги заслуговує розвиток пізнавального інтересу підлітків до сприйняття вокальної класичної музики у процесі навчання, що є одним з ефективних шляхів до всебічного й гармонійного розвитку особистості та забезпечує розкриття її духовного потенціалу.

Суперечливі процеси, що відбуваються у системі ціннісних орієнтацій сучасної молоді, від яких залежать зміст, методи і форми роботи з ними, розкрито у дослідженнях О. Биковської, А. Волохова, В. Кочергіна, В. Оржеховської, М. Рожкова та інших науковців.

Педагогічні ідеї щодо мотивації учнів до навчання широко представлені, зокрема, у дослідженнях В. Асєєва, Л. Божович, І. Зязюна, Є. Ільїна, Г. Костюка, О. Леонтєва, А. Маркової, І. Ростовської. Особливості пізнавальної діяльності та способи її активізації розглядали Н. Бойко, Т. Головань, В. Кобаль, В. Лозова, Н. Морозова, С. Шумигай та інші науковці.

У наукових джерелах пізнавальний інтерес розглядається як спосіб самостійного здобуття знань, що мобілізує увагу, волю, підвищує ефективність здобутих знань (А. Архипов, Д. Бауман, Н.Бібік, Н. Беляєва, В. Бондаревський, Л.Виготський та ін.). Формування пізнавального інтересу підлітків на уроках музичного мистецтва представлено у дослідженні Н. Новікової.

Однак, варто зазначити, що питання музично-естетичного виховання підлітків та розвитку в них пізнавального інтересу до вокальної класичної музики у загальноосвітніх навчальних закладах ще потребують ґрунтовного вивчення. Про це свідчать існуючі протиріччя між навчально-виховним потенціалом вокальної класичної музики та недостатнім її використанням у процесі музичного навчання підлітків, між сучасними підходами до всебічного та гармонійного розвитку особистості та умовами організації навчально-виховної роботи.

Ґрунтовних досліджень потребують питання специфіки розвитку пізнавального інтересу до сприйняття класичної вокальної музики через призму вікових особливостей підлітків, розроблення спеціальних методик, здатних забезпечити стимулювання їх пізнавальних здібностей.

Мета даної статті – уточнити сутність поняття «пізнавальний інтерес до сприйняття вокальної класичної музики» у процесі музичного навчання підлітків.

Хоча розвиток пізнавального інтересу учнів є однією з найактуальніших проблем у вихованні, зокрема і в музичній педагогіці, проте означена проблема у процесі музичного

навчання підлітків на уроках музичного мистецтва загальноосвітньої школи в сучасних педагогічних дослідженнях не знаходить належного відображення.

У науково-педагогічній літературі поняття «пізнавальний інтерес» подається як один з найвагоміших чинників, що впливає на якість та результативність навчання підлітків, пов'язаний з формуванням здатності до самостійного здобуття знань, бажанням самовдосконалення, і розглядається у психологічному, педагогічному, соціологічному та філософському аспектах.

Варто зауважити, що питання розвитку пізнавального інтересу у процесі навчання, розглядаються у взаємозв'язку з поняттями «мотив», «стимул», «потреба» [4].

Зокрема, О. Кислюк вважає, що інтереси, бажання, потреби та переконання людини характеризують її налаштованість на певну діяльність, оскільки потреби людини є основою для формування її інтересів. Тоді ця спрямованість визначається не тим, чого хоче людина, а тим, чому вона цього хоче, саме це «чому» визначає її діяльність та поведінку. Отже, зазначає науковець, кожна конкретна потреба підсилюється в процесі предметної діяльності, і тому саме в процесі її виконання формується та закріплюється певний інтерес [4]. «Потреба» розглядається у психології як «стан індивіда, створений відчуттям необхідності в об'єктах для його існування та розвитку, що виступають джерелом його активності» [8, с.286].

«Інтерес» як форма прояву пізнавальної потреби, що забезпечує спрямованість особистості на усвідомлення мети діяльності, подається у словнику за редакцією А. Петровського [8, с. 146]. Згідно його визначення цю спрямованість можна розуміти як «усвідомлене спонукання до визначеної дії», тобто, «мотив». На це каже Є. Ільїн: «Спонукачем дії або вчинку стає внутрішнє усвідомлення спонукання, сприйняте багатьма психологами як мотив» [3, с. 51]. Спонукачем же мотиву, на думку вченого, виступає стимул. Причому, вважає Є. Ільїн, більшість мотивів, які пов'язані із зовнішнім втручанням, є більш слабкими, ніж мотиви, сформовані під впливом внутрішніх спонукань людини.

Основою для розуміння сутності інтересу психологами стали наукові дослідження та відкриття у галузі фізіології і нейрофізіології. Розглядаючи сутність інтересу, дослідники спираються на вчення І. Сеченова, І. Павлова, А. Ухтомського, А. Іванова-Смолинського про рефлекторну природу психіки. Дослідження А. Ковальова, Г. Щукіної, В. Іванова доводять, що інтерес до діяльності впливає не лише на характер діяльності, але й на особистість людини, тобто особистісна та діяльнісна сфери спонукань людини пов'язані [8].

У філософському аспекті інтерес розглядається як діалектична єдність об'єктивного і суб'єктивного. «На основі орієнтувальної діяльності поступово розвивається спочатку допитливість (глобальне, ще мало диференційоване, але вже явно пізнавальне ставлення до оточення), а потім інтерес – якість, котра дає змогу цілеспрямовано і глибоко проникати в суть речей та явищ» [5, с. 11]. На думку О. Кислюк, багатовимірний зміст поняття «інтерес» можна звести до двох домінуючих складових: предметної (спрямованість на конкретний предмет) та усвідомленості, що забезпечує спрямованість дії на цей предмет в конкретній ситуації [4].

Л. Божович визначає інтерес як потребу у знанні, що орієнтує людину в навколишній дійсності і проявляється в особливому емоційному стані [2]. Оскільки постійний потяг до знань (зумовлений інтересом) пов'язаний з процесом пізнання, розглянемо, як трактується це поняття у наукових джерелах.

У філософській літературі процес пізнання розглядається як цілеспрямоване, активне відображення в свідомості людини навколишньої дійсності, зумовлене суспільно-історичною практикою людства. Проблему пізнавально-практичного ставлення людини до навколишнього світу розглядає гносеологія (галузь філософії, що вивчає природу пізнання, закономірності пізнавальної діяльності людини, передумови, засоби та форми пізнання, відношення знання до дійсності, а також умови й критерії його істинності [1].

Згідно сучасної гносеології, джерелом пізнання є існуюча незалежно від свідомості об'єктивна реальність. Пізнання цієї реальності – це процес творчого відображення її у

свідомості людини. Результатом відображення в мовній формі закономірних зв'язків об'єктивного світу є знання.

У контексті нашого дослідження розуміння сутності терміну «знання» набуває особливого значення, оскільки воно пов'язане з розвитком пізнавального інтересу підлітків у процесі навчання, у ході якого вони отримують певні музичні знання у галузі класичної вокальної музики. У сучасній філософії «термін «знання» вживається в трьох значеннях: 1) як здатність, навички що-небудь здійснити; 2) як будь-яка пізнавально-значуща інформація; 3) як гносеологічна форма ставлення людини до дійсності, що існує поряд із практичним ставленням» [1, с. 188].

Саме суспільно-практична діяльність, з точки зору філософії, є рушійною силою пізнання. У цьому контексті науковці розглядають пізнавальний інтерес як вибірккову спрямованість особистості до певної області пізнання. Зокрема, В. Кобаль розглядає пізнавальний інтерес як «вибірккове пізнавально-емоційне ставлення особистості до предметів, явищ, подій навколишньої дійсності, а також до людської діяльності. Інтересом ми називаємо емоційно-пізнавальне ставлення до предмету або діяльності, яке виникає в силу того, що вони зв'язані з тією чи іншою потребою» [5, с.11].

Розглядаючи розвиток пізнавального інтересу підлітків на уроках музичного мистецтва, Н. Новікова вбачає шляхи його формування у застосуванні засобів мультимедійних технологій. У дослідженні науковця пізнавальний інтерес підлітків на уроках музичного мистецтва трактується як «вибірккове ставлення особистості до музики з метою виявлення та засвоєння індивідуально цінного, значимого в процесі музично-пізнавальної діяльності, якому властиві інтелектуальна активність, цілеспрямоване прагнення до самостійного пошуку нових знань, емоційне захоплення процесом пізнання, здійснення вольової саморегуляції та самооцінювання» [7, с. 9].

В. Кобаль зауважує, що цінність пізнавального процесу для розвитку особистості полягає в тому, що «пізнавальна діяльність в конкретній предметній сфері, під впливом інтересу до цієї сфери, активізує психічні процеси особистості, надає їй інтелектуальне задоволення, яке сприяє емоційному підйому» [5, с.14].

Необхідним етапом пізнання, «яке завжди пов'язане з мисленням, пам'яттю, увагою, спрямовується мотивацією та має певне афективно-емоційне забарвлення» є сприйняття [8, с.66]. Поняття «сприйняття» визначається дослідницею як «цілісне відображення предметів ситуацій та подій, що виникають за умов безпосереднього впливу фізичних подразників на рецепторні поверхні органів відчуттів.» [там само].

У процесі сприймання регулюється характер та інтенсивність впливу мистецтва на людину, що забезпечує ефективність її духовно-естетичного і морального розвитку. В естетичному сприйнятті переважає чуттєвий бік пізнання (Б. Теплов). Музичне мистецтво безпосередньо впливає на почуття, визначає рівень емоційних переживань, тому має визначний вплив на формування духовного світу підлітків, для яких характерне підвищення цікавості до музики, особливо сучасної.

Як зазначає В. Назайкінський, будь-який музичний твір може сприйматися на основі запасу конкретних життєвих, в тому числі музичних вражень, вмінь, учнів [6]. Тому потрібно враховувати, що сприйняття художнього твору передбачає не тільки безпосередню емоційну реакцію, а й осмислення – намагання слухача усвідомити отримані враження.

Осмислити отримані під впливом емоцій музичні враження у процесі сприйняття вокального твору легше, ніж інструментального, оскільки вокальна музика є мистецтвом синтетичним, у якому поєднується музика і слово. Хоча вокальне мистецтво – вид виконавського мистецтва, який ґрунтується на майстерному володінні співацьким голосом, і головне художнє значення у вокальній музиці має голос, слово допомагає розкрити зміст, осягти музичний твір у цілому. Тому, скориставшись психологічними особливостями підліткового віку, який характеризується підвищенням цікавості підлітків до музики, важливо залучати їх до художньо-образного аналізу музичних творів та розвивати в них пізнавальний інтерес до музичної вокальної класики.

У словнику-довіднику Ю. Юцевича поняття «класична музика» охоплює «музичні твори, які відповідають найвищим художнім вимогам, поєднуючи глибину, змістовність, досконалість форми, а також витримали перевірку часом та увійшли до скарбниці світового музичного мистецтва» [9, с.117]. Необхідно враховувати також, що класична музика спрямована на інтелектуальне сприйняття, сприяє розвитку мислення, уваги та уяви.

Можна сказати, що пізнавальний інтерес до вокальної класичної музики відображає найбільш важливі сторони розвитку особистості (інтелект, почуття, воля) і характеризується об'єктивними умовами розвитку. Слід також пам'ятати, що задоволення інтересу викликає нові інтереси на більш високому рівні пізнавальної діяльності, що «у динаміці свого розвитку може перетворюватися в схильність як прояв потреби у здійсненні діяльності, що викликає інтерес» [8, с. 146].

У контексті вищевикладеного пізнавальний інтерес підлітків до вокальної класичної музики ми розуміємо як стійку рису характеру, яка обумовлює пізнавальну активність у процесі цілеспрямованої музично-навчальної діяльності, забезпечує вибірковість у ставленні до музики, визначає позитивну спрямованість особистісних перетворень.

Своєчасно сформований, а потім розвинений у підлітковому віці на уроках музичного мистецтва пізнавальний інтерес до вокальної класики сприяє збагаченню особистості на шляху її естетичного розвитку.

Подальшого дослідження потребують виявлення рівнів розвиненості пізнавального інтересу підлітків до класичної вокальної музики, питання методики стимулювання художньо-пізнавальної активності підлітків тощо.

Література

1. Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, В. М. Тараненко. – 2-ге вид., допов. і переробл. – Х. : Право, 2012. – 312 с.
2. Изучение мотивации поведения детей и подростков / Под ред. Л. И. Божович и Л. В. Благоннадежиной; Науч.-исслед. ин-т общ. и пед. психологии АПН СССР. – М.: "Педагогика", 1972. – 352 с.
3. Ильин Е.П. Мотивы человека: теория и методы изучения / Е.П. Ильин. – К.:Вища школа, 1998. – 292 с.
4. Кислюк О. Співвідношення понять "мотив", "стимул", "потреба" та інтерес до навчання / О. Кислюк // Соціальна психологія. – 2004. – № 5 (7). – С.109-118
5. Кобаль В.І. Методика розвитку пізнавальних інтересів учнів при вивченні історії України засобами краєзнавства : Монографія / В.І.Кобаль. – Мукачево : , 2014 . – 229 с.
6. Назайкинский Е.В. О психологии музыкального восприятия / Е.В.Назайкинский . – М. : Музыка, 1972. – 383 с.
7. Новикова Н. В. Формування пізнавального інтересу підлітків на уроках музики засобами мультимедійних технологій: автореф дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец.13.00.02 02 – «теорія та методика музичного навчання» / Н.В. Новікова. – К., 2011. – 20 с.
8. Психология. Словарь [Под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского]. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с.
9. Юцевич Ю.Є. Музика. Словник-довідник / Ю.Є. Юцевич. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. – 352 с.